

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Academic Journal of History and Idea

ISSN: 2148-2292

12 (3) 2025

Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş tarihi | Received: 06.06.2025

Kabul tarihi | Accepted: 24.06.2025

Yayın tarihi | Published: 25.06.2025

Meryem Çakır

<https://orcid.org/0000-0001-8056-6554>.

PhD Student, Yıldız Technical University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Türkiye, meryemcakirr@yahoo.com

Didem Ardalı Büyükarman

<https://orcid.org/0000-0003-4440-2012>

Assoc. Prof. Dr., Yıldız Technical University, Faculty of Science and Literature, Department of Turkish Language and Literature, Türkiye, dbuyuk@yildiz.edu.tr

Atıf Künyesi | Citation Info

Çakır, M. & Ardalı Büyükarman, D. (2025). Biyografik Monografi Türü Odağında Mehmet Akif Ersoy'a Dair eserlerin İncelenmesi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 12 (3), 426-443.

Biyografik Monografi Türü Odağında Mehmet Akif Ersoy'a Dair Eserlerin İncelenmesi

Öz

Bu makalede, biyografik monografi türünün temel özellikleri ve edebiyat araştırmalarındaki yeri açıklanarak Türk edebiyatındaki örnekleri incelenmiştir. Biyografi, bir kişinin yaşam öyküsünü edebî ve tarihsel bağlam içinde anlatan bir tür olarak tanımlanmakta; biyografik monografi ise bu anlatımı bilimsel ölçütlerle, detaylı ve çok yönlü biçimde ele alan özel bir araştırma türü olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışma kapsamında, Yeni Türk edebiyatında Mehmet Akif Ersoy hakkında yazılmış biyografik eserler ele alınmış; bu eserlerin yapı, içerik, yöntem ve kaynak kullanımı gibi açılardan biyografik monografi türü ile ilişkisi incelenmiştir. Literatür taraması ve nitel analiz yöntemleriyle yürütülen bu inceleme, edebiyat araştırmalarında biyografik monografi ölçütlerinin uygulanabilirliğini ve bu ölçütlerin Mehmet Akif Ersoy gibi çok yönlü bir şahsiyetin edebî, fikrî ve toplumsal boyutlarını değerlendirmedeki işlevini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd>

Anahtar Kelimeler: *Biyografi, Biyografik Monografi, Mehmet Akif Ersoy, Monografi, Otobiyografi, Portre, Yaşam Öyküsü*

Analysis of the works on Mehmet Akif Ersoy in the Focus of Biographical Monograph Type

Abstract

In this article, the basic characteristics of the biographical monograph genre and its place in literary studies are explained and its examples in Turkish literature are analysed. Biography is defined as a genre that tells the life story of a person in a literary and historical context, and biographical monography is considered as a special type of research that deals with this narrative in a detailed and multifaceted manner with scientific criteria. Within the scope of this study, biographical works written about Mehmet Akif Ersoy in the New Turkish literature are analysed; the relationship of these works with the biographical monography genre in terms of structure, content, method and use of sources is examined. This study, which is conducted through literature review and qualitative analysis methods, aims to reveal the applicability of biographical monograph criteria in literary studies and the function of these criteria in evaluating the literary, intellectual and social dimensions of a multifaceted personality like Mehmet Akif Ersoy.

Keywords: *Biography, Biographical Monography, Mehmet Akif Ersoy, Monography, Autobiography, Portrait, Life Story*

Giriş

Biyografi türü, edebî ve tarihî şahsiyetlerin hayatlarını, eserlerini, düşünce dünyalarını ve toplumsal etkilerini kronolojik bir düzen içerisinde ve eleştirel bir bakışla ortaya koyma amacı güden bir yazınsal disiplindir. Bu türün alt bir biçimi olan biyografik monografi, söz konusu şahsiyetin yalnızca hayat hikâyesini değil; düşünsel yönünü, ideallerini, edebî kimliğini, eserlerinin tahlilini ve yaşadığı dönemin etkilerini bir bütün hâlinde değerlendirmeye dayalı kapsamlı çalışmalardır. Özellikle Yeni Türk Edebiyatı alanında bu türdeki eserler, hem edebiyat tarihine katkı sunmakta hem de toplumsal belleğin şekillenmesine hizmet etmektedir. Bu çalışmanın amacı, biyografik monografi türünün temel ölçütleri çerçevesinde, Mehmet Akif Ersoy hakkında kaleme alınmış çeşitli eserleri inceleyerek, bu eserlerin ilgili türe dâhil olup olmadıklarını belirlemektir. Bu tür bir değerlendirmeye duyulan ihtiyaç, edebiyat araştırmalarında biyografi türünün sınırlarının giderek belirsizleşmesi ve özellikle entelektüel şahsiyetler üzerine yazılan eserlerde bilimsel ölçütlerin ihmal edilmesiyle doğmuştur. Mehmet Akif Ersoy gibi edebiyat, düşünce ve siyaset dünyasında derin izler bırakmış çok yönlü bir şahsiyetin, yalnızca yaşam öyküsünü değil; eserleri, fikir dünyası ve toplumsal etkileriyle birlikte bütüncül ve sistematik biçimde ele alınması, edebiyat araştırmalarının sağlıklı ilerleyebilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu amaç doğrultusunda, her bir eserin yapı,

içerik, kronolojik bütünlük, eleştirel tutum ve nesnellik açısından incelenmesi hedeflenmiştir. Çalışmada biyografik monografi türüne ait olup olmadığı değerlendirilen eserler; yalnızca Mehmet Akif Ersoy'un yaşam öyküsünü değil, onun edebî kimliğini, fikir yapısını, ideallerini ve toplumsal etkisini ele alış biçimleriyle değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Bu çalışma kapsamında biyografik monografi türü bağlamında incelenen eserler, Mehmet Akif Ersoy'un hayatı, düşünce yapısı, edebî kimliği ve toplumsal etkileri üzerine yazılmış önemli metinlerden oluşmaktadır. Bu bağlamda analiz edilen başlıca eserler şunlardır: Cemil S. Ongun'un (1947) *Mehmed Akif; Hayatı, Eserleri ve İdealleri* isimli kitabı, Ahmet Cerrahoğlu'nun (1964) *Bir İslam Reformatörü; Mehmet Âkif* adlı eseri, Ahmet Kabaklı'nın (1970) *Mehmet Âkif* isimli çalışması, Nurettin Topçu'nun (1970) *Mehmet Âkif* kitabı, Faruk K. Timurtaş'ın (1987) *Mehmet Âkif ve Cemiyetimiz* adlı eseri, Mehmet Doğan'ın (1998) Camideki *Şair Mehmed Âkif* başlıklı çalışması, Sezai Karakoç'un (2000) *Mehmed Âkif* kitabı, Metin Ö. Mengüşoğlu'nun (2014) *Müstesna Şair Mehmed Akif* adlı eseri ve Orhan M. Okay'ın (2015) *Mehmed Âkif: Kalabalıklarda Bir Yalnız Adam* isimli kitabıdır. Bu eserlerin her biri, türsel ve içeriksel özellikleri bakımından incelenmiş; biyografik monografi olarak değerlendirilip değerlendirilemeyecekleri belirli ölçütler doğrultusunda tartışılmıştır.

Çalışmanın önemi, biyografi türüne dâhil edilen eserlerin salt bilgi aktarmanın ötesine geçip geçmediğini sorgulaması ve bu türün özellikle edebî şahsiyetler üzerindeki yansımalarını göstermesidir. Zira biyografik monografiler yalnızca bir şahsiyeti anlatmakla kalmaz, aynı zamanda o şahsiyetin yaşadığı dönemle olan etkileşimini, düşünsel çerçevesini ve edebî mirasını da sistematik biçimde okura sunar. Mehmet Akif Ersoy gibi hem millî hem de manevî değeri yüksek bir şahsiyet hakkında yazılmış eserlerin, türsel olarak ne derece bu derinlikte bir bakışa sahip olduğunu ortaya koymak, çalışmanın temel katkılarından biridir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış; eserler içerik analizi tekniğiyle incelenmiştir. Bu doğrultuda her bir kitap yapısal özellikleri, bölümlendirme biçimi, ele aldığı temalar, yazarın yaklaşımı, kullandığı kaynaklar ve dili bakımından analiz edilmiştir. Ayrıca her eserin biyografik monografi kapsamında değerlendirilebilmesi için kronolojik bütünlük, çok yönlü değerlendirme ve eleştirel mesafe gibi ölçütlerin varlığı esas alınmıştır. Çalışmamızın amacı biyografik monografi türünün kendi has temel özellikleri olan bir tür olduğunu göstermektir. Bu çerçevede, biyografik monografi türünün kuramsal temellerini daha iyi anlayabilmek adına, öncelikle biyografi kavramının tanımı ve alt türleri üzerinde durmak gerekmektedir.

1. Biyografi Türünün Tanımı ve Alt Türleri

Çoğunlukla belli bir alanda tanınmış kişilerin hayatlarının tamamını veya belirli bir dönemini konu edinen yazılar, biyografi şeklinde isimlendirilmektedir. Biyografi yazıları, ilgili şahsiyet hakkında bilgi vermek amacıyla kaleme alınmakta; kimi zaman çevresinden toplanan anılarla ve belgelerle desteklenmektedir. Bu tür metinlerde tanıtılacak bireyin hayatı araştırılarak elde edilen bulgular doğrultusunda yapılandırılmış bir anlatı ortaya konur. Biyografi eserleri, kimi zaman bireysel anılara dayanarak yazılabildiği gibi, araştırma sonucunda ulaşılan verilerin sistematik biçimde düzenlenmesiyle de oluşturulabilmektedir (Aktaş & Gündüz, 2009). Biyografiyi, yaşam şekilleri ve yapmış oldukları ilgi çekici yönleriyle dikkat çeken, değerli şahsiyetlerin hayatlarını ayrıntılı bir şekilde inceleyen bir yazı türü olarak tanımlamak mümkündür. Bu tür, ele alınan kişiye dair tüm bilgileri derleyerek anlatmayı amaçlayan bir araştırma şekli olarak da kabul edilmektedir. Yelten'e (2010) göre araştırmacı, biyografisini kaleme alacağı bireye ilişkin çok boyutlu ve yönlü bir araştırmaya başlamak durumundadır. Hayat hikayesi kaleme alınacak bireyler, kuşkusuz sıradan bireyler olmaz. Bunlar, yaşamış oldukları önemin toplumsal, siyasal faaliyetlerine dahil olmuş veya yaratı ve yapıtları, buluş ve çalışmaları ile dönemlerine etkide bulunmuş kişilerdir.

Biyografi, bir yaşamın tümünü ya da bir bölümünü anlama girişimi olarak ifade edilmektedir (Çetin, 2012). Çocuklar ya da yetişkinler adına kaleme alınması fark etmeksizin modern biyografilerde bazı nitelikler aranmakta, bu niteliklerden birincisi, geçerlilik ya da belgelere dayalı olma hali olarak ifade edilmektedir. Bir bilginin, ressamın ya da şairin yaşamını kaleme almayı amaçlayan yazar, kahramanı ile alakalı olan tüm belge ve eserleri öncesinden incelemekle yükümlüdür (Oğuzkan, 2013). Hayat hikayelerinin etkili olmaları adına belgelere ve araştırmaya dayalı olması, akıcı, duru ve açık bir anlatımdan yararlanılması ve gerçekleri yansıtması gerekmektedir. Güzel ve doğru bir şekilde kaleme alınmayan, gerçek olduğuna yönelik şüpheler yaratan yazı ve eserler, çok fazla değer taşımamaktadırlar (Sarıyüce, 2012). Biyografi yazmada gereken gözlemleri yerine getirmek ve araştırma yapmak ana ilkeler arasında yer almaktadır. Bu nedenle biyografi yazmak sorumluluk gerektiren zor bir iş şeklinde nitelendirilmektedir. Hayat hikayesi gerçeklerden, belgelerden kaynaklanmaktadır, onlar ile beslenmektedir. Hayat hikayesi kaleme alırken, o şahsı tanıyan kişilerden, eş ve çocuklardan, mektuplarından ve anılarından faydalanılabilmektedir (Güteryüz, 2013). Biyografik eserlerde, aranan ikinci nitelik ise nesnellik olarak ifade edilmektedir. Biyografi yazarının düşünceleri, gerçekleştirdiği yorumları ve çıkarmış olduğu sonuçlar, her daim sağlam ve kuvvetli kaynaklara dayanmalıdır. Tarihsel kaynaklara ters düşmemek adına yaşamı anlatılmakta olan birey ya da bireylerin sadece söyledikleri cümleleri söylemiş, düşündükleri şeyleri düşünmüş, yapmış

oldukları işleri yapmış gibi göstermek fazlasıyla önem arz etmektedir. Bu tarz bir davranış, çocuklarda gerçek ve doğruya bağlılık hislerini geliştirmektedir. Bahsedilen yazılarda bireysel düşünce ve duygulara çok fazla yer verilmemekte, tarafsız davranılmakta, sağlam delillere dayanılmakta ve objektif bir tutum izlenmektedir (Sarı, 2011). Biyografi yazarı, bir yaşamı, diğer yaşamlardan farklı olarak gördüğünden yazmaya başlamaktadır. Yazdığı bireyin yaşamında yazarı celbeden faktörler bulunmaktadır. Durum bu şekilde olunca yazarın tarafsız kalması zorlaşmaktadır. Başarılı bir yazarın, tüm bunlara rağmen tarafsız kalmaya çalışması, ilgisinin onu zaafa düşürmemesinin engellemesi gerekmektedir. Burada tarafsızlıktan kanıtlanabilir, tutarlı ve adaletli olma anlaşılmaktadır (Çetin, 2012). Türk edebiyatında biyografinin gelişim sürecini özet bir şekilde ifade etmek gerekir ise; eski edebiyatımızda genel olarak din uluslarının yaşamlarını, menkıbelerini ve savaşlarını anlatmakta olan eserler kaleme alınmış olsa da bunlar gerçekler ile söylencelerin birbirlerine karışmış olduğu dinsel nitelikleri ağır basan eserlerdir. Tanzimat zamanında gerçeklere bağlılık niteliğine sahip olan yaşam hikayelerinin kaleme alınmaya başladığı gözlemlenmektedir (Sarıyüce, 2012). Osmanlı döneminde hal tercümesinin daha geç başlaması gerek edebiyat, tarih ve ilim birikiminin bir hal tercümesi kaleme alma faaliyetine ancak bahsedilen dönem içerisinde olanak sunacak düzeye gelmesine gerekse devlet teşkilatının 15. yy'ın ortalarına doğru oturmasına bağlanabilmektedir. Söz konusu dönemin ardından ise bu saha gittikçe artış gösteren bir ilgi görülmüş, hal tercümesi Türk edebiyatının altın dönemini 16 ile 18. yy'lar arasında yaşamıştır. Cumhuriyet'in ilan edilmesinin ardından hal tercümesi, Türk edebiyatına Tazminatın ardından Batı'dan almış olduğu etki yolunda devam etmiştir (Dergâh, 1981).

2. Türk Edebiyatında Biyografi Alanında Edebî Türler

2.1. Otobiyografi (Öz Yaşam Öyküsü)

Siyaset, edebiyat, sanat ya da farklı alanlarda ün sahibi olmuş bir şahsın kendi hayat hikayesini kendi ağzından anlatmış olduğu yazılar olarak ifade edilmektedir. Farklı bir deyişle otobiyografi, insanın kendi yaşam öyküsünü, yine kişinin kendi kaleme aldığı edebi tür olarak tanımlanmaktadır (Özdemir, 1998). Stavrianos'a göre tüm dünya tarihi otobiyografiyle başlamaktadır. Ayrıca Stavrianos'a göre, otobiyografi içinde gerçekleştirilen bir gezi, zaman içerisinde ve diğerlerinin öykülerinin içeriğinde insanın kendi yerini anlamasına yardımcı olmaktadır. "*Otobiyografi birinci kişi ağzından yazılır. 'Ben anlatısı' otobiyografide hâkimdir*" (Kiriş, 2009).

Edebiyat araştırmacıları, söz konusu türün ilk örneği şeklinde Aziz Augustinus'un 4. yy'da kaleme almış olduğu, din değiştirmesini aktardığı *İtiraflar* göstermektedirler. Modern

açıdan otobiyografinin Jan J. Rousseau'un kaleme aldığı *İtiraflar* adlı eseriyle başlamış olduğu söylenebilmektedir. Söz konusu eserinde Rousseau, çocukluk yıllarından başlayıp tüm yaşamını, iç dünyasında meydana gelen gelişmeleri de dahil ederek anlatmaktadır. Rousseau, tüm bunları anlatırken ayrıca kendine yöneltmiş olan kimi suçlamaları geri çevirerek masum olduğunu kanıtlamaya çaba sarf etmektedir. Doğrusu ve yanlışıyla kendisini ifade etmektedir (Babacan, 2007). Otobiyografinin ayrı bir çeşit şeklinde edebiyata dahil olması geç tarihlere karşılık gelmektedir. Bahsedilen kelime, Almanya'da ilk defa 1789 yılında, İngiltere'de 1809 yılında ve Fransa'da ise 1842 yılında başlamıştır (Budak & Özçetin, 2008).

2.2. Portre

Bir insanı, onun ön plana çıkan, dikkat çekici olan özellikleri ile okuyuculara aktarmak amacıyla kaleme alınan edebi ürünler olarak tanımlanmaktadır. Kişinin yalnızca dış görüntüsünün (davranışları, işi, giyim – kuşamı, yüzü ve boyu benzeri) anlatılmakta olduğu portreye fiziki portre; iç dünyasının (alışkanlıkları, zayıf ve kuvvetli yönleri, fikir ve duyguları gibi) anlatılmakta olduğu portreye ise ruhsal portre (moral, tinsel portre) denilmektedir. Portre, yazınsal bir tür şeklinde yalnız başına kaleme alınabileceği gibi, karakterlerin ruhsal ve fiziksel hallerinin canlandırılması maksadıyla roman içinde de kullanılabilir (Karasay vd., 2017).

2.3. Monografi (Tek Yazı)

Monograf veya monografi, Türkçeye Fransızca monographie kelimesinden geçmiş olup, bilimsel alanlara yönelik özel bir konu, şahıs ve problem üstüne kaleme alınan, yalnız başına bir bütün meydana getiren kitaplar olarak ifade edilmektedir. Ünlü bir şahsın yaşamını, başarılarını, eserlerini ve kişilik özelliklerini detayları ile birlikte inceleyen ya da bilimsel bir alanda özel bir problem veya konu üstüne kaleme alınan inceleme yazısı monografi olarak ifade edilmektedir (Özkırımlı, 1990). Ünlü bir şahsın yaşamını, başarılarını, eserlerini ya da kişiliğini detayları ile, geniş bir şekilde ele alan edebi tür olarak ifade edilmektedir. Monografi, bir yazı olabileceği gibi, herhangi bir konu üstünde gerçekleştirilen derinlemesine ve detaylı bir çalışma, tarihsel bir olay ya da bir eleştiri de olabilmektedir. Bir insanın hayatını konu olarak edinen monografiler, eleştirel bir niteliğine de barındırmaktadır. Bu nedenle gereken belge ve bilgileri elde etmek, söz konusu kişinin varsa yapıtlarını okumak, kişiliğini farklı açılardan inceleyerek bilimsel bir tutum ile değerlendirmek gerekmektedir (Özkırımlı, 1990). Monografi türü bu genel çerçevesiyle farklı alanlara uygulanabilmekle birlikte, özellikle birey merkezli çalışmalar söz konusu olduğunda, bu türün “biyografik” niteliği öne çıkar ve ayrı bir inceleme sahası olarak değerlendirilir.

2.4. Biyografik Monografi Türü

Monografide bir yer, yazar, eser, tarihi bir olay, bilimsel bir alana yönelik problem, özel bir görüş ile ya da bakış açısı ile değerlendirilebilecek olduğu gibi, bir konu üstünde derinlemesine incelemeler de gerçekleştirilebilmektedir. Monografilerde şahıs ya da eser tüm yönleri ile incelenmekte, araştırılmaktadır. Sadece böylece ele alınmakta olan konunun o zamana kadar gizli kalan tarafları, yönleri tespit edilerek gözler önüne konulabilmektedir. Bunun haricinde sanatçı ele alınıyor ise, söz konusu sanatçıyı diğerlerinden ayırmakta olan özel bilgilere erişilmiş olmaktadır.

Biyografik monografi ise, bir kişinin biyografik bilgileri kronolojik bir sırada, alt başlıklar halinde, onun dönem içerisinde bulunan konumunu, eserlerini, göstermiş olduğu başarıları, getirmiş olduğu yenilikleri, eserlerinin farklı özelliklerini eleştirel bir tutum ile, kanıtlara, inceleme ve araştırmalara dayalı bir şekilde veren araştırmalar olarak ifade edilmektedir. Buna benzer eserlerde şahsın doğumu, büyümesi, çalışma yaşamı, öğrenimi, çeşitlerine göre eserleri, eserlerinin değeri, ödülleri, başarıları, muhteva ve şekil özellikleri ve diğer özellikleri bölümler şeklinde verilmektedir. Biyografik monografi türüne örnek olarak Mehmet Kaplan'ın *Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser* adlı eseri verilebilmektedir.

Türk Eğitim Tarihi Platformu'nun tanımına göre biyografik monografi, “biyografik bilgileri bilimsel bir üslup ve yöntem dâhilinde, alt başlıklar halinde ele alarak; kişinin yaşadığı dönemdeki konumu, getirdiği yenilikleri, başarıları ve eserleri belgelerle destekli biçimde inceleyen” çalışmalardır. Bu tanımdan hareketle biyografik monografinin başlıca özellikleri şöyle özetlenebilir (Eğitim Tarihi Araştırma-Konu Alanlarına Dair Tematik Bir Sınıflandırma, 2025).

- Odak kişi: Çalışma, tipik olarak sanatçı, yazar, bilim insanı, siyasetçi veya din adamı gibi tek bir ünlü şahsiyete odaklanır.
- Bilimsel yöntem: Yaşam öyküsü, kronolojik veya tematik alt başlıklar altında düzenlenir; her bölümde dönemin sosyal-kültürel bağlamı ve konu kişinin rolü eleştirel bir tutumla analiz edilir.
- Kaynak ve kanıt kullanımı: Monograf yazarları müze belgeleri, günlükler, mektuplar, dönemin gazeteleri gibi ikincil ve birincil kaynaklardan yararlanır; böylece anlatım nesnel ve güvenilir kılınır.
- Uzunluk ve derinlik: Biyografik monografiler genellikle kitap boyutundadır. Yazar, tek bir kişinin hayatını betimlerken konuya dair geniş bir literatür taraması ve analiz sunar.

- Akademik amaç: Amaç, salt hikâye anlatmaktan öte, ilgili kişinin bilimsel, sanatsal veya entelektüel katkılarını sistematik olarak sergilemektir. Bu nedenle biyografik monografi, tarihsel bilgi ile edebî anlatım arasındaki sınırı bulanıklaştırırken, okuyucuya hem hayat öyküsü hem de bu kişi üzerine yapılan araştırmanın sonuçlarını sunar.

Biyografik monografiler, insan bilimleri ve sosyal bilimlerin çeşitli disiplinlerinde önemli bir yere sahiptir. Sanat tarihi ve kültürel çalışmalar alanında tek bir sanatçının yaşam öyküsünü ve yapıtlarını akademik bir merceğe altına alan monografiler çok yaygındır. Edebiyat biliminde de yazarların veya şairlerin hayatı üzerine derinlemesine araştırmalar yapılır (örneğin Hélène Cixous'un *The Exile of James Joyce* adlı eseri, Cixous'un Joyce'un yaşamını yorumlayarak yazdığı kapsamlı bir biyografik monografidir). Eğitim tarihi, kurum tarihi ve sosyoloji gibi alanlarda ise belirli dönemin önde gelen kişileri biyografik monografilere konu edilir. Örneğin eğitim tarihindeki araştırmalarda öne çıkan bir yaklaşım, alan öğretmenlerinin veya eğitimci liderlerin yaşam öykülerini belgeleyerek dönemin eğitim anlayışını incelemek şeklindedir. Ayrıca biyografik monografiler genellikle akademik tez, inceleme ya da sempozyum bildirisi olarak hazırlanır; lisansüstü düzeyde özel kişilikleri ele alan monografik araştırmalar sıkça görülür. Kısacası biyografik monografiler, hem biyografi türünün akademik bir uzantısı hem de tarih, sanat, eğitim, edebiyat gibi disiplinlerde özgün bilgi sağlayan temel kaynaklardır (Langdon's, 2025). Özetle, biyografik monografi türü, bireysel yaşam öykülerini bilimsel bir derinlikle ele alan uzun soluklu araştırma kitaplarıdır. Kişisel tarihler ile ilgili zengin belge külliyatını yorumlayan bu eserler, okuyucuya hem detaylı bir biyografik anlatı sunar hem de ilgili alanın kuramsal bilgilerini bir arada sunar (Karpinski, 2017). Örneğin Türk edebiyatından Mehmet Kaplan'ın Tefik Fikret monografisi ile dünya literatüründen Hélène Cixous'un James Joyce üzerine yaptığı çalışması, biyografik monografi türünün hem ulusal hem de uluslararası düzeydeki örneklerindendir. Aynı şekilde, gerek yaşamı gerekse düşünsel mirasıyla Türk düşünce ve edebiyat tarihinde önemli bir yere sahip olan Mehmet Akif Ersoy da, biyografik monografi türü kapsamında değerlendirilebilecek birçok çalışmaya konu olmuştur. Bu bağlamda, çalışmamızın devamında Mehmet Akif Ersoy hakkında kaleme alınmış biyografik nitelikteki eserler, yapısal, içeriksel ve yöntemsel açıdan incelenerek bu eserlerin biyografik monografi türünün ölçütlerine ne derece uygunluk gösterdiği tartışılacaktır. Bu değerlendirme ile amaçlanan, edebiyat araştırmalarında biyografik monografi türünün sınırlarını daha net çizilebilir ve Mehmet Akif Ersoy gibi çok yönlü bir şahsiyetin edebî, fikrî ve tarihsel yönlerinin bilimsel ölçütlerle ele alınıp alınmadığını ortaya koymaktır.

3. Mehmet Akif Ersoy Hakkında Yazılmış Biyografik Eserlerin Çözümlemesi

Mehmet Akif Ersoy hakkında kaleme alınmış olan ve bizim biyografik eser olarak nitelendirdiğimiz eser sayısı dokuzdur.

Literatür çalışmamız doğrultusunda tespit ettiğimiz en erken eser Cemil S. Ongun'un (1947) kaleme almış olduğu *Mehmed Akif; Hayatı, Eserleri ve İdealleri* isimli kitabıdır. Eser 3 ana bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde, Mehmet Akif Ersoy'un yaşamı, ikinci bölümde Safahat'ın genel tahlili, son bölümde ise Mehmet Akif Ersoy'un şahsiyeti, idealleri ve değerleri işlenmektedir. Ongun ikinci bölümde, *Safahat*'ı kronolojik sıralama ile takip edip, kitapta yer alan tüm şiirlerini tahlil etmektedir. Son bölümde ise Akif'in karakteri ve ideallerine ilişkin fikirlerini dile getirerek Safahat'tan kanıtlar aktarmaktadır. Ongun, kaleme almış olduğu eserinde Mehmet Akif Ersoy'a ilişkin genel bir çerçeve sunmaktadır. Bu yönüyle Ongun'un *Mehmed Akif; Hayatı, Eserleri ve İdealleri* adlı eseri, biyografik monografi türüne girmektedir (Ongun, 1947). Ongun, bahsedilen kitabını niçin kaleme aldığını kendi eseri içerisinde şu cümleler ile dile getirmektedir:

Bu eseri, büyük şairimizi yeniden tanıtmış olmaktan ziyade, kendisi hakkında duyduğum derin sevgi ve saygının bir hatırası olarak yazmış bulunuyorum. Bu sevgi ve saygı, yüksek bir şair, faziletli bir insan ve büyük bir idealist olan bu ateşli Türkün bütün fikirlerine iştirak ettiğimiz zannını vermemelidir. Duyup düşündüklerini çekinmeden söyleyen, kişisel hiçbir tutku ve menfaate bağlamadan söylediği ve inandığı gibi yaşamış olan Mehmed Akif'i; göksel olarak kutsallaştıran, onu gençlerimize örnek bir insan olarak sunmuş olmayı kendim için asıl bir ödev sayıyorum (s.3).

Mehmed Akif; Hayatı, Eserleri ve İdealleri adlı eser, kronolojik yapı, metin çözümlemesi, çok yönlü kişilik tahlili ve sistematik içerik sunumu gibi ölçütler bağlamında değerlendirildiğinde, klasik biyografik anlatının ötesine geçerek biyografik monografi türüne ait nitelikleri taşımaktadır (Ongun, 1947).

Ahmet Cerrahoğlu (1964), *Bir İslam Reformatörü; Mehmet Âkif* isimli eserinde, çalışmasını herhangi bir bölümlendirmeye tabi kılmadan Mehmet Akif Ersoy'u değerlendirmiştir. Cerrahoğlu, eserinde Mehmet Akif Ersoy'un değerlendirirken, onun mensur ve manzum eserlerinden kanıtlar öne sürerek fikirleri gözler önüne sunmaktadır. Yazarın, kitabına "Bir İslâm Reformatörü; Mehmet Âkif" başlığını vermesi ve Mehmet Akif Ersoy'u "İslâm Reformatörü" şeklinde nitelendirmesi, şaire hangi açıdan baktığının bir göstergesi olarak kabul edilebilmektedir. Cerrahoğlu, kitabında Mehmet Akif Ersoy'un İslam ilkeleri ışığında Batı'nın sanat, ilim ve fenin topraklarına getirilmesini istemiş olan yenilik sever bir

İslam şairi olduğunu ifade etmektedir (Cerrahoğlu, 1964). Ahmet Kabaklı (1970) tarafından yazılmış olan *Mehmet Âkif* isimli kitap, üç temel bölümden oluşmaktadır. Kabaklı, eserinin ilk bölümünde Mehmet Akif Ersoy'un yaşamını ve karakterini anlatmaktadır. İkinci bölümde ise Mehmet Akif Ersoy'un düşüncelerin, “*Millet Ülküsü*” ve “*İslâmlık Ülküsü*” başlıkları altında ele almaktadır. Bu bölümde Mehmet Akif Ersoy'un edebi kişiliği ile beraber İstiklal Marşı'nın tahlilini gerçekleştirmektedir. Üçüncü kısımda ise Mehmet Akif Ersoy'un nesirlerinden parçalar aktarılmaktadır. Kabaklı, genel anlamda “az sayfa içinde Mehmet Âkif'in felsefe ve tefekkürünü, şiir gücünü, dilindeki eşsizliği, karakterindeki benzersizliğini” aktarmaktadır (Kabaklı, 1970). Ahmet Kabaklı, *Mehmet Akif* adlı eserinde Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ında bulunan şiirlerini tasnif edip 7 başlık altında değerlendirmektedir. Gerçekleştirilen söz konusu tasnif, araştırmanın bölümlendirmeleri ise “Kur'an'dan İlhamlı Şiirler”, “Lirik Şiirler”, “Manzum Hikâyeler”, “Hutbe ve Öğüt Şiirleri”, “Mizahlı Şiirler”, “Manzum Tasvirler”, “Seyahat Şiirleri”, gibidir (Kabaklı, 1970).

Eserin diğer önemli yönü, Ahmet Kabaklı'nın Akif'in düşüncelerini “*Millet Ülküsü*” ve “*İslâmlık Ülküsü*” başlıkları ile iki esas noktaya dayandırıp ele almasıdır. Kabaklı'ya göre söz konusu iki ana düşüncesi, Safahat'ta bir bütün şeklinde kendisini göstermektedir. Bunun haricinde Kabaklı, İstiklâl Marşı'nı ayrıntılı bir biçimde tahlil edip, mısralar üstüne değerlendirmeler gerçekleştirmektedir. Kitabın son kısmında ise Kabaklı, Mehmet Akif Ersoy'un şiirleri yerine ayet yorumlarına, vaazlarına ve diğer nesirlerinden parçalara yer verilmiştir (Kabaklı, 1970). Bu eser de biyografik monografi türüne ait olan eserler arasında yer almaktadır. Bunun nedeni, daha önce incelenen eserlerle benzer olacak şekilde, Mehmet Akif Ersoy'un tüm detaylarıyla ve objektif bir şekilde işlenerek aktarılmasıdır.

Nurettin Topçu (1970), çocukluk döneminden beri önem atfettiği, fikirlerinden ve yaşayış stilinden etkilendiği Mehmet Akif Ersoy'a ilişkin bazı dergiler de yazılar yazmış, konferanslar gerçekleştirmiştir. Topçu'nun söz konusu konferans ve yazıları, 1957'de bir araya getirilmiştir. “Mehmet Akif” başlığında neşredilmiştir. Nurettin Topçu, *Mehmet Âkif* isimli kitabında, Mehmet Akif Ersoy'un kişiliğini, hürriyet anlayışını, Safahat'ın felsefesini, idealizmini, sanatını ve isyanını 6 ana başlık altında ele almıştır. Topçu'nun *Akifname* kitabı için kaleme aldığı takriz yazısı da 1970'te “Ek” başlığında kitaba dahil edilmiş ve söz konusu kitap genişletilmiştir (Topçu, 1970).

Topçu'nun *Mehmet Âkif* isimli kitabı, Mehmet Akif Ersoy'un düşünce dünyasını detaylı bir biçimde gözler önüne sunması açısından fazlasıyla önem arz etmektedir. Topçu, kaleme almış olduğu kitabında “İdealizmi” başlığıyla Mehmet Akif Ersoy'un idealizmini “Din ve

Mistiklik”, “İnkılâp” ve “Milliyetçiliği” ismi altında ele alarak, Mehmet Akif Ersoy’un “vatanın, ahlâkın, örflerin, mefâhirin hiçbirisini feda etmeyen tam bir milliyetçi” olduğunu, “ruh ve ahlâkımızda inkılâp” istediğini ve Mehmet Akif Ersoy’un bir İslam ideali yancısı olduğunu aktarmaktadır. Öte yandan Topçu, kaleme almış olduğu bu eserinde, edebi kimliğini “Sanatı” ve “Safahat’ın Felsefesi” başlıklarında değerlendirip Mehmet Akif Ersoy’un “ölmez ve ebedî bir sanatkâr” olduğuna işaret etmektedir. Genel olarak değerlendirildiği zaman, Topçu’nun “*Mehmet Âkif*” isimli eserinin biyografik monografi kapsamında yer aldığı söylenebilmektedir. Bunun nedeni, araştırmada ele almış diğer biyografik monografi eserlerinde olduğu gibi, bu eserde de yazar Mehmet Akif Ersoy’un yalnızca bir yönünü ele almakla kalmayarak birden fazla özelliğini işlemesidir (Topçu, 1970).

Faruk K. Timurtaş’ın (1987) kaleme aldığı *Mehmet Âkif ve Cemiyetimiz* isimli kitabı, “Âkif’in Fikirleri” ve “Makaleler” başlıkları ile iki ana bölümden meydana gelmektedir. İlk bölümde Timurtaş’ın Mehmet Akif Ersoy’a ilişkin farklı tarihlerde ve mekanlarda kaleme alınmış yazıları bulunmaktadır. Eserin ikinci bölümünü ise Mehmet Akif Ersoy’un düşüncelerini direkt olarak gözler önüne sunan metinler meydana getirmektedir. Timurtaş, bahsedilen bölümde Safahat üstünden konu başlıkları hazırlayarak Mehmet Akif Ersoy’un düşünce dünyasını ortaya çıkarmış, ayrıca metin içinden örnekler aktarmıştır. Bahsedilen bölümü okuyan okuyucular, Mehmet Akif Ersoy’un fikir dünyasını tasnif edilmiş bir biçimde okuyabilmektedirler (Timurtaş, 1987). Eserinin adından da anlaşılacak olduğu gibi, kitabın ana konusunu Mehmet Akif Ersoy’un Türk cemiyetine ilişkin fikirleri meydana getirmektedir. Özellikle Mehmet Akif Ersoy’un cemiyette görmüş olduğu çöküntüler, çıkmazlar, bozulmalar, gerilikler ve bunları meydana getiren zemin ve nedenler, kendisinin cemiyetin felaketlerden arınabilmesi adına aramış olduğu çözümler, Timurtaş’ın genel anlamda üstünde durduğu noktalar arasında yer almaktadır. Bu açıdan eser değerlendirildiği zaman, Timurtaş’ın kaleme aldığı *Mehmet Âkif ve Cemiyetimiz* isimli kitabın biyografik monografi türüne ait olmadığı söylenebilmektedir. Bunun nedeni, yazar bu eserde yalnızca Mehmet Akif Ersoy’un belirli bir şey üzerindeki fikirleri ve ideolojileri üzerinde durmuştur (Timurtaş, 1987).

Mehmet Doğan’ın (1998) kaleme almış olduğu *Camideki Şair Mehmed Âkif* isimli kitabı 6 ana bölüm ve 2 ekten meydana gelmektedir. İlk bölümde, “Hayatı ve Eserleri” başlığıyla Mehmet Akif Ersoy’un resmi yaşamı, sanatı ve şiir anlayışı ele alınmaktadır. İkinci kısımda ise Mehmet Akif Ersoy’un milli mücadele zamanında yapmış olduğu faaliyetler ve vaaz kürsüleri, üçüncü kısımda Mehmet Akif Ersoy’un Ankara süresi ve vatan uğruna gerçekleştirdiği hizmetlerden söz edilmektedir. Dördüncü kısımda “İstiklâl Marşı: Derin Bir Millî Mutabakat

Metni” başlığıyla İstiklal Marşı üstüne bir inceleme gerçekleştirilerek Mehmet Akif Ersoy ile Yunus Emre arasında bir benzerlik sağlanmaktadır. Beşinci bölümde ise “Nesiller ve idealler: Tefvik Fikret, Mehmed Âkif; Halûk, Emin ve Âsım” başlığı altında Mehmet Akif Ersoy ve Tefvik Fikret, dönemlerini aşan gençlik idealleri kapsamında değerlendirilmektedir (Doğan, 1998).

Eserin en dikkat çekici noktaları altıncı bölümle ekler bölümleridir. Altıncı kısımda “Yaşayan Mehmed Âkif” başlığı altında Doğan, yaşanmış olan olaya yer verip, Mehmet Akif Ersoy’un hayatını kaybetmesinin ardından yeniden gündem konusu haline gelmesine neden olan bu konuya yönelik düşüncelerini aktarmaktadır:

Mehmed Âkif ve onun şahsında temsil ettiği düşünce ve inanç arka planına yapılan saldırı üzerine basın başta olmak üzere bazı kurum ve kişilerin tutum alışları bu yazılarda tahlil edilmekte ve 3. binde de yaşamaya devam edecek büyük bir şahsiyetin millet hafızasındaki vazgeçilmezliği ortaya konulmaktadır (Doğan, 1998, s.10).

Ekler kısmında ise Doğan, çağımızda İstiklal Marşı’nın kaleme alındığı ortama, diğer bir deyişle Taceddin Dergâhı’nın nasıl yok edilmiş olduğuna ve bu değerli mekanın düzenlenmesi konusundaki fikirlerini paylaşmaktadır. Bunun haricinde kitabın sonunda Türkiye Yazarlar Birliği’nde yer alan Safahat dersleri ve Doğan’ın Mehmet Akif Ersoy’a ilişkin yazdığı yakın tarihli yazıları da bulunmaktadır (Doğan, 1998). Doğan, kaleme almış olduğu bu kitabında Mehmet Akif Ersoy’u, hayatını kaybettiği tarihten bugüne dek yaşana bir şahsiyet şeklinde ortaya koymak ile beraber yakın tarihte Mehmet Akif Ersoy’a ilişkin yaşanmış olayları da bütün gerçeklikleri ile aktarmaktadır.

Üstünde durulması gerekli olan önemli bir diğer konu ise yazarın eserine “Camideki Şair Mehmed Âkif” başlığını vermesidir. Doğan’ın söz konusu başlığı belirlemesi, aslında Mehmet Akif Ersoy’a yönelik bakış açısını ve onu hangi açıdan ele aldığını gözler önüne sunmaktadır. Bunun nedeni Doğan’a göre İslâm şairi olarak kabul edilen Mehmed Âkif, Milli Mücadele zamanında toplumu bilinçlendirmek için camilerde vaaz vermiş “camideki şair”dir (Doğan, 1998). Mehmet Doğan’ın kaleme almış olduğu *Camideki Şair Mehmed Âkif* adlı eseri genel anlamda değerlendirilecek olursa, bu eserin de biyografik monografi türüne ait olduğu görülmektedir.

Sezai Karakoç’un (2000) *Mehmed Âkif* isimli kitabı, “Hayatı – İnanç ve Düşünce Oluşumu – Savaşı”, “Şiiri” ve “Ölüm Yıldönümleri Dolayısıyla” başlıkları ile üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Karakoç, tarihsel şartların perspektifinden Mehmet Akif Ersoy’un çevresini, mücadelesini, yetiştirme şartlarını, toplumsal durumu aktarmaktadır. Eserin ikinci

kısmı ise, Mehmet Akif Ersoy'un şiirleri üzerindedir. Bu kısımda Mehmet Akif Ersoy'un şiirleri bütün ayrıntıları ile incelenmektedir. Yazar, farklı tarihlerde ve mekanlarda Mehmet Akif Ersoy üzerine yazmış olduğu müstakil üç yazısı ile kitabını sonlandırmaktadır (Karakoç, 2000).

Bu araştırmada incelenen kitaplar arasında hacim açısından en küçüğü bu kitap olsa da, Mehmet Akif Ersoy'un düşünce dünyası ve edebi kimliği üstünde yoğun bir anlatımın olması, Karakoç'un "*Mehmed Âkif*" adlı kitabını öne çıkarır. Karakoç, kaleme almış olduğu eserinde kronolojik bir sıra izleyerek Mehmet Akif Ersoy'un değerlendirmiştir. Bilhassa kitabına Tanzimat eleştirisi ile başlaması fazlasıyla dikkate değerdir. Söz konusu eleştirisi de yazar, Tanzimat'ın bir getirisi olarak kabul edilen çarpık batılılaşma neticesinde Müslüman – Türk toplumunda açılmış yaralara, Batı'nın karşısında geleneksel yapının sarsılmasına, medeniyet ve kültür dönüşümüne değinmiş, daha sonrasında Mehmet Akif Ersoy'un yaşamına geçiş yapılmıştır. Karakoç'un kendi cephesinden analizini gerçekleştirmesi, bu kitabı fazlasıyla değerli hale dönüştürmektedir (Karakoç, 2000). Bu eser genel anlamda Karakoç'un *Mehmed Âkif* isimli kitabına bakıldığı zaman, bu eserin tam anlamıyla biyografik monografi türünde olduğu söylenebilmektedir. Bunun nedeni yazar, kaleme almış olduğu bu araştırmasında Mehmet Akif Ersoy'u her açıdan incelemektedir. Ayrıca objektif bir şekilde yaptığı incelemesini bizlere aktarmaktadır.

Metin Ö. Mengüşoğlu'nun (2014) kaleme almış olduğu *Müstesna Şair Mehmed Akif* başlıklı kitabı, iki temel bölümden meydana gelmektedir. İlk bölümde "Hayatına Dair Kısa Bir Tarihçe" başlığıyla Mehmet Akif Ersoy'un yaşamı, düşünce tarzı, ikinci bölümde ise "Safahat Okumaları" başlığıyla adım adım Safahat okuması gerçekleştirerek Mehmet Akif Ersoy'un edebi kişiliği ortaya sunularak şiirleri ele alınmaktadır (Mengüşoğlu, 2014). Mengüşoğlu'nun kaleme almış olduğu "*Müstesna Şair Mehmed Akif*" adlı eserine genel anlamda bakıldığı zaman, bu eserin biyografik monografi türüne ait olmadığı görülmektedir. Bu durumun nedeni ise, çalışmada incelenen diğer biyografik monografi türü kapsamında yer almayan eserlerde olduğu gibi, herhangi bir kronolojik sıralaması bulunmaması, eleştirel bir tutum olmaması ve benzeri sebeplerden kaynaklanmaktadır.

Orhan M. Okay (2015) kaleme almış olduğu *Mehmed Âkif: Kalabalıklarda Bir Yalnız Adam* isimli kitabına, Mehmet Akif Ersoy'un kısa biyografisine yer verip başlamaktadır. Orhan Okay, kitabında genel anlamda Mehmet Akif Ersoy'un şahsiyetini ve edebi kimliğini aktarmaktadır. Okay, eserinin ilerleyen bölümlerinde Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ta simi geçen dostlarını farklı farklı tanıtmışından sonra "Mülakatlar" başlığıyla kendisinin farklı mekan ve tarihlerde Mehmet Akif Ersoy'a ilişkin yazdığı yazıları ve bazı dergilerden kendisi

ile Mehmet Akif Ersoy hakkında gerçekleştirilmiş röportajlarına yer vermektedir (Okay, 2015). Okay'ın kaleme almış olduğu *Mehmed Âkif: Kalabalıklarda Bir Yalnız Adam* adlı bu eseri genel anlamda değerlendirildiği zaman, bu eserin bir biyografik monografi olmadığı görülmektedir. Bunun nedeni, Okay kaleme aldığı bu eserinde Mehmet Akif Ersoy'un kısa bir biyografisini bizlere aktarmaktadır. Ayrıca kronolojik bir sıralama bulunmamaktadır. Bu nedenlerle Okay'ın kaleme aldığı bu eser, biyografik monografi kapsamında değerlendirilmemektedir.

Bu çalışmada incelenen eserlerin büyük çoğunluğu, Mehmet Akif Ersoy'un hayatı, edebî kişiliği, düşünce dünyası ve toplumsal rolü etrafında şekillenmiştir. Eserlerin ortak yönlerinden biri, şairin yalnızca biyografik yönünü değil; aynı zamanda *Safahat*'taki şiirleri aracılığıyla yansıttığı ideolojik ve ahlaki duruşunu ele almalarıdır. Yazarların büyük bölümü, Mehmet Akif'i sadece bir sanatkar olarak değil, aynı zamanda bir fikir adamı ve idealist şahsiyet olarak değerlendirmiştir. İncelenen metinlerin çoğunda, onun İslam düşüncesiyle yoğrulmuş kişiliği, toplumsal eleştirileri ve ahlaki hassasiyetleri ön plana çıkarılmış; bu yönleriyle özellikle genç kuşaklara örnek şahsiyet olarak sunulmuştur. Eserlerdeki bir diğer ortak özellik ise *Safahat*'ın değerlendirilmesine geniş yer verilmiş olmasıdır. Şiirlerin içerik çözümlemeleriyle Mehmet Akif'in fikir dünyasına ışık tutulmuş, böylece metin ve şahsiyet ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır.

Ancak bu ortaklıklara rağmen, eserler arasında belirgin farklılıklar da göze çarpmaktadır. Cemil S. Ongun, Ahmet Kabaklı, Nurettin Topçu, Sezai Karakoç ve Mehmet Doğan gibi yazarların kaleme aldığı eserler, yapılandırılmış kronolojik düzenleri, çok yönlü inceleme anlayışları, metin çözümlemeleri ve eleştirel yaklaşımlarıyla biyografik monografi türünün temel ölçütlerini karşılamaktadır. Bu eserlerde, Mehmet Akif Ersoy'un yaşam öyküsü yalnızca tarihsel bir silsile olarak sunulmakla kalmamış, aynı zamanda onun karakteri, düşünce sistemi ve eserleri bilimsel bir perspektifle yorumlanmıştır. Buna karşın Faruk K. Timurtaş, Ahmet Cerrahoğlu, Orhan M. Okay ve Metin Ö. Mengüşoğlu gibi yazarların çalışmaları ise belirli yönlere odaklanan, daha çok fikir aktarımı niteliğinde olan, başlıksız ya da düzensiz yapısıyla dikkat çeken ve sınırlı metin tahlillerine yer veren eserlerdir. Bu tür çalışmalar, belirli fikirlerin savunusu ya da yorumlanması üzerine kurulu olduklarından, sistematik ve bütüncül yapıdan uzak kalmakta ve biyografik monografi türünün dışında değerlendirilmektedir.

Bir çalışmanın biyografik monografi olarak nitelendirilebilmesi için bazı temel ölçütleri karşılaması gerekmektedir. Bunların başında, kişinin hayatını doğumdan ölüme kadar kronolojik veya tematik bir bütünlükle ele alan sistemli bir yapı gelmektedir. Bunun yanı sıra, sadece hayat öyküsüne odaklanmak yeterli değildir; eser, kişinin edebî kimliği, fikir dünyası, sosyal etkileri ve içinde yaşadığı dönemin şartlarıyla birlikte çok yönlü bir analiz sunmalıdır.

Ayrıca metin içeriğinde şahsiyetin eserlerinden, mektuplarından, söylevlerinden ya da dönem kaynaklarından yapılan alıntı ve çözümlemeler yer almalı, bu belgeler üzerinden bilimsel çıkarımlar yapılmalıdır. Nesnel ve eleştirel tutum da biyografik monografinin olmazsa olmazlarından; yazar, şahsiyetin büyüklüğüne duyduğu hayranlığı ifade etse dahi bu duyguyu akademik nesnellik çerçevesinde dengelemelidir. Akademik dilin kullanımı, kaynakçaya dayalı yazım ve araştırma yönteminin açıkça belirlenmiş olması da biyografik bir eseri monografi hâline getiren diğer önemli unsurlardır.

Sonuç olarak, bu çalışmada incelenen eserler hem biçim hem de içerik bakımından farklılıklar göstermekte; bazıları biyografik anlatının ötesine geçerek akademik ve bütüncül yaklaşımıyla biyografik monografi niteliği kazanırken, bazıları ise belirli yönlere odaklanan sınırlı değerlendirmelerle kalmaktadır. Bu durum, biyografik çalışmaların sadece konu bakımından değil, yapısal bütünlük ve yöntem açısından da değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Biyografik monografi, yalnızca bir kişinin hayatını anlatmak değil, o şahsiyet üzerinden dönemin zihniyet dünyasını, kültürel yapısını ve entelektüel etkilerini ortaya koyan derinlikli bir analiz türüdür.

Sonuç

Monografi, Türkçeye Fransızcadan geçmiştir. “Monographie” kelimesinin sözlüklerde bulunan anlam karşılığı tek bir konuyu ele alan yazı, tek bir konu hakkında ve kendi içerisinde bütün olan, serilerden meydana gelmeyen eser manalarından yola çıkarak Türkçede oldukça kapsamlı biyografi anlamında bile kullanılan bir edebiyat kavramı biçiminde kullanılmaktadır. Görüldüğü üzere monografiler, aslında tam anlamıyla bir biyografik eser olarak kabul edilmemektedir. Diğer bir deyişle bir insanın hayat hikayesi haricinde yazılan monografiler de bulunmaktadır. Örnek olarak edebiyatta sanat akımı, edebi hareketi, topluluğu ya da edebiyat akımını ayrıntılı bir biçimde gözler önüne sunan eserlere de monografi denmektedir. Ayrıca bir kent, kasaba, köy hakkında da monografi kaleme alınabilmektedir. Bu durumda biyografik monografileri, en kaba tabirle ayrıntılı biyografiler şeklinde ifade etmek mümkündür. Bir insanı, özel hayatını, yaşadığı çevre, yapmış olduğu işler ve yapıtları ile beraber kendi dönemi içerisinde detaylı bir şekilde ele alan eserlere biyografik monografi denilmektedir.

Türk edebiyatında biyografik monografi çok kapsamlı biyografi şeklinde algılanarak uygulanmış, ayrıntılı inceleme yazılarına ya da kapsamlı biyografilere biyografik monografi denilmiştir. Bu çalışmada, yeni Türk edebiyatında biyografik monografi türüne ait eserleri, Mehmet Akif Ersoy hakkında yazılmış olan biyografik eserler üzerinden inceleyerek değerlendirmektedir. Gerçekleştirilen bu çalışmada belirlenmiş olan amaç doğrultusunda ilk

olarak literatür içerisinde konuyla ilgili kapsamlı bir tarama gerçekleştirilmiştir. Daha sonrasında yapılan literatür taraması sonucunda elde edilen araştırma ve çalışmalardan yararlanılarak biyografi türü, Türk edebiyatında biyografinin gelişimi, Türk edebiyatında biyografi alanında edebi türler ve biyografik monografi türüne ilişkin elde edilen bilgilerden yararlanarak araştırmanın kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Daha sonrasında ise Çalışmanın ana başlığı olan Mehmet Akif Ersoy hakkında yazılmış biyografik eserler literatür taraması tekniğinden yararlanılarak elde edilmiştir.

Mehmet Akif Ersoy hakkında yazılmış biyografik eserler detaylı bir şekilde incelenip değerlendirilerek bu eserlerin biyografik monografi çözümlemeleri gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma, biyografik monografi türünün teorik çerçevesini ortaya koyarak, bu türde yazılmış eserlerin hangi ölçütler doğrultusunda değerlendirilebileceğini somut biçimde göstermektedir. Özellikle Mehmet Akif Ersoy gibi hem edebî hem de fikrî yönü güçlü bir şahsiyet hakkında yazılmış biyografik eserlerin monografi niteliklerini taşıyıp taşımadığını incelemesi bakımından çalışma, türsel ayrımların netleştirilmesine önemli bir katkı sunmaktadır. Böylece yalnızca Mehmet Akif Ersoy'a ilişkin literatürü değerlendirmekle kalmayıp, genel olarak biyografik anlatının sınırları, ölçütleri ve bilimsel derinliği üzerine de bir farkındalık yaratmaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, biyografik monografi yazımında dikkat edilmesi gereken yapı, içerik, kaynak kullanımı, eleştirel yaklaşım gibi temel kriterlerin uygulanabilirliğini göstermekte ve yeni çalışmalara metodolojik bir zemin oluşturmaktadır. Bu yönüyle çalışma, yalnızca edebiyat araştırmacılarına değil, biyografi ve monografi türüyle ilgilenen tarihçilere, eğitim bilimcilerine ve sosyal bilimciler için de yol gösterici niteliktedir. Ayrıca, bu araştırma sayesinde, biyografik anlatının yalnızca bilgi aktarmakla sınırlı olmadığı, aynı zamanda bir dönemi, bir zihniyeti ve bir kültürel yapıyı anlamak için derinlikli bir okuma biçimi sunduğu anlaşılmaktadır.

Mehmet Akif Ersoy hakkında yazılmış eserlerin karşılaştırmalı biçimde ele alınması, ileride yazılacak biyografik monografiler için hem yapısal hem de içeriksel açıdan örnek oluşturacak nitelikler taşımaktadır. Kısacası, bu çalışma, hem türsel netlik sağlaması hem de akademik biyografi yazımına ölçüt kazandırması bakımından edebiyat araştırmaları alanına yeni bir katkı sunmaktadır.

Kaynaklar

Akar, G.A. (2013). *Tanzimattan II. Meşrutiyete Türk Edebiyatında Biyografi* [Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi]. Yök Tez.

Aktaş, Ş. & Gündüz, O. (2009). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Akçağ.

- Babacan, M. (2007). *Yazılı ve sözlü anlatım*. 3F Yayınevi.
- Budak S. & Özçetin A. (2008). *11. Sınıf dil ve anlatım edebiyat-konu anlatımlı soru bankası*. Zafer Yayınları.
- Cerrahoğlu, A., (1964). *Bir İslam Reformatörü: Mehmet Âkif*. İstanbul Matbaası.
- Çetin, M. (2012). *Biyografi Kitabı*. Biyografi Net İletişim ve Yayıncılık.
- Dergâh (1981). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, (C. 4). Dergâh Yayınları.
- Doğan, D. M., (1998). *Camideki Şair Mehmed Âkif*. Yazar Yayınları.
- Eğitim Tarihi Araştırma-Konu Alanlarına Dair Tematik Bir Sınıflandırma, 2025, <https://www.turkegitimtarihi.org/arastirma->
- Güleryüz, H. (2013). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Pegem A Yayıncılık.
- Kabaklı, A. (1994). *Türk Edebiyatı* (C. 1.). Türk Edebiyat Vakfı Yayınları.
- Kabaklı, A., (1970). *Mehmet Âkif*. Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Karakoç, S., (2000). *Mehmed Âkif*. Diriliş Yayınları.
- Karaday, Y., Yavuz, O., Kayasandık, A. & Direkçi, B., (2017). *Üniversiteler İçin Uygulamalı Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*. Palet Yayınları.
- Karpinski, E. C. (2017). Hélène Cixous's The Exile of James Joyce: A Biographical Limit Case. *Anglica Wratislaviensia*, 55, 37.
- Kaya, A. (2011). *Biyografik eserlerin tarih öğretimine katkısı ve İkinci Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e uzanan sürecin değerlendirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. Yök Tez.
- Kendall, P. M. "biography". *Encyclopedia Britannica*, 7 May. 2025, <https://www.britannica.com/art/biography-narrative-genre>. Accessed 31 May 2025.
- Kiriş, A. (2009). *Tarih eğitimi ve tarihçilik mesleği: lise tarih derslerinde yazma becerilerinin kullanılması ve geliştirilmesi* [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi]. Yök Tez.
- Langdon's, H. (2025) *Caravaggio* [OpenLearnCourse]. OpenLearn. <https://www.open.edu/o>
- Mengüşoğlu, M. Ö. (2014). *Müstesna Şair Mehmed Âkif*. Okur Kitaplığı.
- Oğuzkan, A. F. (2013). *Çocuk Edebiyatı*. Anı Yayıncılık.
- Okay, M. O. (2015). *Mehmed Âkif: Kalabalıklarda Bir Yalnız Adam*. Dergâh Yayınları.
- Ongun, C. S. (1947). *Mehmed Akif; Hayatı, Eserleri ve İdealleri*. Tefeyyüz Kitapevi.

- Özdemir, E. (1998). *Sözlü-yazılı anlatım sanatı (Kompozisyon)*. Remzi Kitabevi.
- Özkırımlı, A. (1990). *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi* (C. 5). 5. Baskı). Cem Yayınevi.
- Sarı, M. (2011). *Fakülte ve Yüksekokullar için Türk Dili Ders Kitabı*. Okutman Yayıncılık.
- Sarıyüce, H. L. (2012). *Türk çocuk ve gençlik edebiyatı ansiklopedisi 1*. DABAA.
- Timurtaş, F. K., (1987). *Mehmet Âkif ve Cemiyetimiz*. Akçağ Yayınları.
- Topçu, N., (1970). *Mehmet Âkif*. Dergâh Yayınları.
- Yelten, M. (2010). *Fakülteler ve Yüksekokullar için Türk Dili ve Anlatım Bilgileri*. Doğu Kütüphanesi.